

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.083>

УДК 339.13:631.52 (477)

JEL: E22, G31, Q12

І.В. ЧЕХОВА, канд. екон. наук,

провідний науковий співробітник лабораторії
трансферу інновацій та інтелектуальної власності

Інститут олійних культур НААН України

вул. Інститутська, 1, 70417, с. Сонячне, Запорізький р-н, Запорізька обл., Україна

e-mail: irina.chekhova_iok.naan@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2713-3842>

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Визначено місце олійних культур у загальній структурі посівів сільськогосподарських культур. Розглянуто зміни виробництва в розрізі природно-кліматичних зон України за період 2017—2021 рр. Виявлено зональну концентрацію і спеціалізацію вирощування соняшнику, сої, ріпака в Україні. Названо лідерів і проаналізовано зміни за обсягами виробництва серед областей України.

Ключові слова: олійні культури; аграрне виробництво; природно-кліматичні зони; площа посіву; валовий збір.

В Україні виробництво олійних є найбільш прибутковим серед інших сільськогосподарських культур, через що останні 30 років площі посіву соняшнику, сої, ріпака значно зросли, а у 2017 р. перевищили площі посіву пшениці. Так, виробництво соняшнику зросло в 6,3 разу (з 2,6 млн т у 1991 р. до 16,4 млн т у 2021 р.), сої — у 35 разів (відповідно, з 0,1 млн до 3,5 млн т), ріпака — у 22,3 разу (з 0,13 млн до 2,9 млн т). Таке підвищення врожайності олійних культур відбулося також за рахунок використання більш якісних засобів захисту рослин, добрив, насіння, техніки, технологій тощо. Якщо у 1991 р. урожайність соняшнику становила 1,6 т/га, то у 2021 р. — 2,5 т/га; середня врожайність сої зросла, відповідно, з 1,1 до 2,7 т/га, а ріпака — з 1,4 до 2,9 т/га¹.

¹ Урожай Онлайн 2021: Підбито підсумки збиральної кампанії в Україні цього сезону. LANIFUNDIST.COM. 2021. 22 груд. URL: <https://latifundist.com/novosti/57803-urozhaj-onlajn-2021-pidbito-pidsumki-zbiralnoyi-kampaniyi-v-ukrayini-tsogo-sezonu> (дата звернення: 16.04.2022).

Популярність олійних культур зумовлена стабільним попитом експортерів на продукцію з них, а також переробників на внутрішньому ринку. Основними мотивувальними факторами нарощування обсягів виробництва олійних культур в Україні є висока ціна на аграрному ринку і прибутковість культур. Як показали розрахунки за 2021 р., при ціні від 18 тис. до 20,5 тис. грн за 1 т, валових витратах на 1 га посіву соняшнику 12,2 тис. грн, ріпака — 13,8 тис. грн; сої — 13 тис. грн; рівень прибутку на 1 га по соняшнику склав 39 тис. грн, по сої — 34,8 тис. грн, ріпаку — 33,9 тис. грн [1].

Водночас, за прогнозами вітчизняних аналітиків аграрного ринку, загальна площа посіву олійних культур у поточному році може знизитися до 6,8—6,9 млн га, ураховуючи вже засіяні площі під озимим ріпаком (1,4 млн га), що стане мінімальним показником з 2010 р. Основна частка залишиться за соняшником — 61% (73% у 2021 р.), близько 21 і 17% можуть зайняти, відповідно, ріпак і соя (12 і 15% — у 2021 р.)². Аналіз виробництва олійних культур у розрізі природно-кліматичних зон дозволить виявити зональну концентрацію і спеціалізацію вирощування соняшнику, сої, ріпака, а також сформулювати напрями подальшого розвитку ефективності їх виробництва.

Отже, **мета статті** — здійснити аналіз регіонального виробництва олійних культур в Україні.

Дослідження тематики регіонального виробництва олійних культур базується на наукових працях з теорії аграрного розвитку і економіки олійних культур, які належать таким ученим, як В.Ф. Петриченко, І.С. Вороніцька, М.І. Пугачов, О.В. Шубравська, В.А. Гарбар, К.В. Васильковська, Р.А. Вожегова, Ю.В. Кернасюк. У дослідженнях іноземних авторів (зокрема, у публікаціях А. Кастано, С. Кастро, Ф. Дебек та інших) увагу зосереджено на вивченні технологічних і маркетингових аспектів проблеми ефективного вирощування олійних культур.

У процесі досліджень використовувались абстрактно-логічний, монографічний і статистико-економічний методи. Методика досліджень ґрунтується на використанні системного аналізу і синтезу, спостереження, порівняння рядів динаміки, графічного і табличного подання результатів. Основним матеріалом досліджень є узагальнення статистичних даних розвитку виробництва олійних культур у природно-кліматичних зонах і областях України протягом 2017—2021 рр.

За останнє десятиліття Україна зайняла на світовому ринку олійних культур провідне місце за обсягами виробництва й експорту продукції переробки. Україна на першій позиції у світі за річним виробництвом соняшнику (16 млн т) і експортом соняшникової олії (5,6 млн т), на другій — за експортом ріпака (2,4 млн т) і соняшникової макухи (4,4 млн т), на шостій — за експортом сої (2,2 млн т), на 11-й — за експортом соєвої (2014 тис. т) і ріпакової (144 тис. т) олії. Соняшник вирощують на площі понад 6,5 млн га з валовим збором — понад 16 млн т на рік, а тенденція його виробництва має позитивний тренд. Під соєю зайнято до 1,5 млн га, її валовий збір становить до 3,4 млн т на рік, тенденція виробництва є негативною. Ріпак розміщуєть-

² Купченко А. Воєнні баланси продовольства в Україні. Частина 1. Виробництво. АПК Інформ. 2022. 30 бер. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1526079> (дата звернення: 28.05.2022).

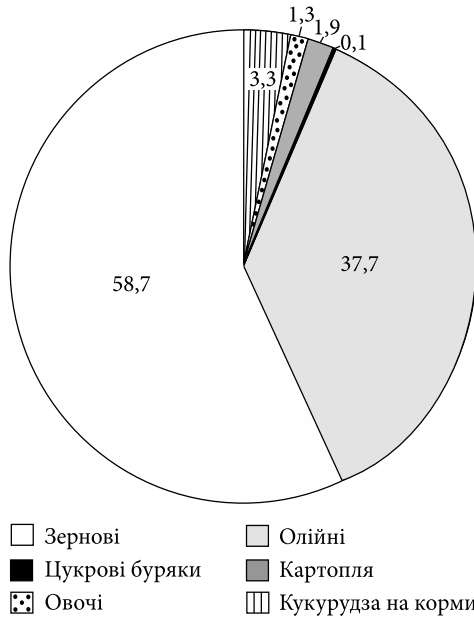

Рис. 1. Частка олійних у загальній структурі площ сільськогосподарських культур у зоні Степу станом на 2021 р., %

Джерело: тут, рис. 2—9, табл. 1—4 побудовано автором за: Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

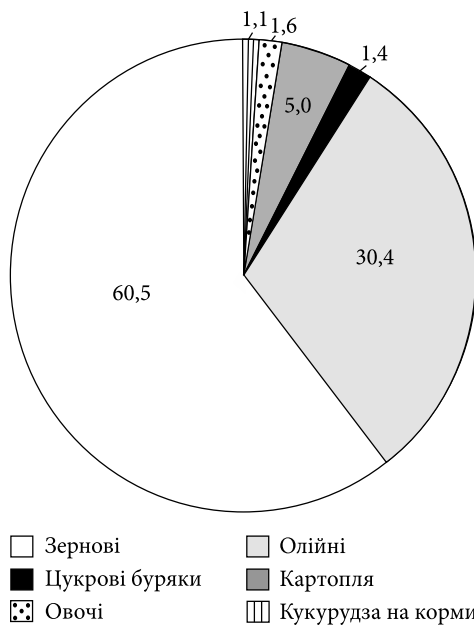

Рис. 2. Частка олійних у загальній структурі площ сільськогосподарських культур у зоні Лісостепу станом на 2021 р., %

ся на площі до 1 млн га з виходом продукції до 3 млн т і демонструє позитивну динаміку. Швидкі темпи зростання споживання і потреби в рослинних жирах призвели до того, що протягом першого десятиліття XXI ст. в аграрному секторі України відбувся різкий перерозподіл посівних площ на користь групи олійних культур, де основну роль відіграє соняшник — одна з найприбутковіших і найвисоколіквідніших культур³.

В Україні вирощування олійних культур набирає популярності, і вони посідають значне місце в загальній структурі посівів сільськогосподарських культур у всіх природно-кліматичних зонах (на них припадає понад 30%). Так, у минулому році в зоні Степу в загальній структурі площ під сільськогосподарськими культурами олійні займали 37,7%, Лісостепу — 30,4%, Полісся — 31,9%. Найбільша частка площ під олійними концентрується в Степу, а найменша — в Лісостепу (рис. 1—3).

Обсяги врожаю олійних культур формуються під впливом організаційно-технічних і природних чинників. Останні характеризуються кількістю, часом і характером атмосферних опадів протягом року в цілому і вегетаційного періоду зокрема, температурним режимом повітря і ґрунту. Зміни середньорічної температури і кількості накопиченого тепла в агрокліматичних зонах

³ Васильковська К. Тенденції та перспективи виробництва олійних культур в Україні й аналіз експорту олії. *Агробізнес Сьогодні*. 2021. 19 лют. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichniy-hektar/item/20517-tendantsii-ta-perspektyvy-vyrobnytstva-oliinykh-kultur-v-ukraini-i-analiz-eksportu-olii.html> (дата звернення: 10.04.2022).

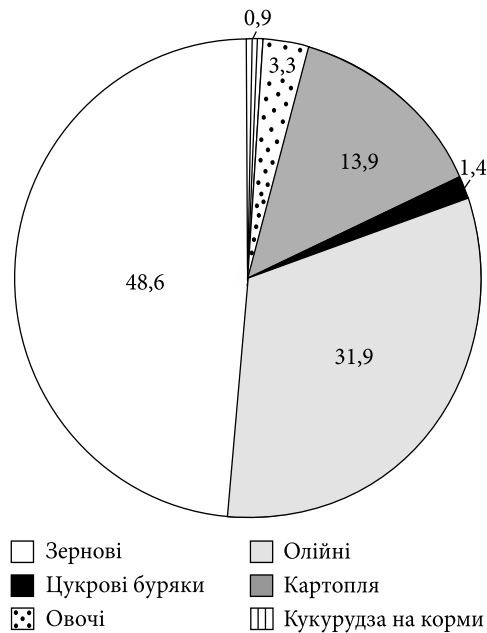

Рис. 3. Частка олійних у загальній структурі площ сільськогосподарських культур у зоні Полісся станом на 2021 р., %

характеру і завдають шкоди рослинам на різних етапах їх розвитку⁴. Тому вирощування олійних культур у степовій зоні передбачає застосування зрошення, використання якого сприяє отриманню високих урожаїв.

Виробництво олійних культур у розрізі природно-кліматичних зон різниться за обсягами й продуктивністю. Так, у зоні Степу за період 2017—2021 рр. площа посіву цих культур збільшилася до 4470,1 тис. га у 2021 р. проти 4361 тис. га у 2017 р., або на 2,5%, при цьому валовий збір — відповідно, із 7788 тис. до 10 122,5 тис. т, або на 30%. У зоні Лісостепу площа посіву олійних протягом аналогічного періоду майже не змінилась і склала 3335 тис. га у 2021 р., натомість валовий збір збільшився із 7417,3 тис. у 2017 р. до 9429,40 тис. т у 2021 р., або на 27,1%. Найбільше розширення посівів олійних культур у цей період зафіксовано в зоні Полісся — з 1048,4 тис. до 1169,60 тис. га, або 11,6%; валовий збір сягнув 3262,3 тис. т у 2021 р. проти 2291,20 тис. т у 2017 р., тобто зріс на 42,4%. При цьому середній рівень урожайності олійних культур в Україні зріс з 23 ц/га у 2017 р. до 26,8 ц/га у 2021 р. (табл. 1). Акцентуємо увагу на тому, що в зонах Степу і Лісостепу зростання валових зборів олійних культур, відповідно, на 30% і 27,1% досягнуто на тлі мінімальних темпів розширення посівних площ.

Основні площі під соняшником зосереджено в степовій частині України, але темпи розширення є найвищими в зоні Полісся. Так, за період 2017—2021 рр. у Степу площа під соняшником зросла з 3,7 млн до 3,8 млн га, отже, динаміка є позитивною. Валовий збір соняшнику в Степу збільшено з 6,4 млн

України — Степу, Лісостепу і Полісся — зазнають кардинальних змін, зміщуючись на північ. Це відповідним чином впливає і на виробничий потенціал олійних культур [2].

Потрібно зважати і на факт зниження кількості опадів у Степу; в зонах Лісостепу і Полісся ця тенденція є менш вираженою. Також у всіх природно-кліматичних зонах спостерігається підвищення середньорічної температури повітря. Досить відчутним воно є в зонах Полісся і Лісостепу — відповідно, на 2,5 і 2 градуси [2]. У південному степовому регіоні України ще одним обмежувальним чинником отримання високих урожаїв сільськогосподарських культур є кількість вологи. Недостатнє вологозабезпечення, як правило, спричиняє посухи, що бувають різного

⁴ Раїса Вожегова: Технологія вирощування соняшнику в Степу потребує вдосконалення. *NovaMedia*. 2021. 04 бер. URL: <https://medianova.com.ua/rayisa-vozhogova-tehnologiya-viroshhuvannya-sonyashniku-v-stepu-potrebuye-vdoskonalennya/> (дата звернення: 02.05.2022).

до 8,5 млн. т. У зоні Лісостепу соняшнику вирощено на площі 2,2 млн га у 2021 р. проти 1,8 млн га у 2017 р., тобто збільшення становило 24,3%, отже, динаміка є позитивною. Зростання валового збору соняшнику в Лісостепу становило 40,5% — з 4,5 млн до 6,4 млн т. У Поліссі площа соняшнику за п'ять років зростає з 400 тис. до 554 тис. га, отже, динаміка є позитивною. Валовий збір зріс на 65,6% — з 897 тис. до 1485 тис. т. Збільшення валового збору соняшнику свідчить про впровадження інтенсивних технологій його виробництва і забезпечення посівів сучасними гібридами насіння соняшнику. В цьому аспекті простежується чітка тенденція до зростання середнього рівня врожайності соняшнику — з 20,6 до 25—27 ц/га (табл. 2). Південь України — найбільший виробник насіння соняшнику, оскільки це типова рослина степової зони. Водночас спостерігається розширення його посівів і в інших зонах. Успіх його вирощування визначається як умовами зовніш-

Таблиця 1. Динаміка посівів і виробництва олійних культур в розрізі природно-кліматичних зон України у 2017—2021 рр.

Зони	2017	2018	2019	2020	2021	Зміни, %
<i>Валовий збір, тис. т</i>						
Степ	7788,90	8619,10	9704,20	7327,80	10 122,50	130,0
Лісостеп	7417,30	9354,60	9126,90	8107,80	9429,40	127,1
Полісся	2291,20	2940,50	2827,50	3029,80	3262,30	142,4
Україна	17 497,40	20 914,20	21 658,60	18 465,40	22 814,20	130,4
<i>Площа, тис. га</i>						
Степ	4361,20	4284,50	4335,00	4472,30	4470,10	102,5
Лісостеп	3317,10	3234,10	3155,90	3287,30	3335,00	100,5
Полісся	1048,40	1052,40	1037,80	1184,20	1169,60	111,6
Україна	8726,70	8571,00	8528,70	8943,80	8974,70	102,8
<i>Середній рівень урожайності, ц/га</i>						
Україна	23,0	25,3	24,7	21,2	26,8	116,4

Таблиця 2. Динаміка посівів і виробництва соняшнику в розрізі природно-кліматичних зон України у 2017—2021 рр.

Зони	2017	2018	2019	2020	2021	Зміни, %
<i>Валовий збір, тис. т</i>						
Степ	6460,0	7038,0	7793,0	5800,4	8467,6	131,0
Лісостеп	4583,0	5727,0	5876,0	5913,8	6439,4	140,5
Полісся	897,0	1117,0	1199,0	1396,2	1485,4	165,6
Україна	11 940,0	13 882,0	14 868,0	13 110,4	16 392,4	137,3
<i>Площа, тис. га</i>						
Степ	3710,9	3604,3	3502,3	3699,0	3834,1	103,3
Лісостеп	1831,9	1910,3	1853,6	2261,3	2277,0	124,3
Полісся	400,3	408,8	404,0	520,6	554,0	138,4
Україна	5943,1	5923,4	5759,9	6480,9	6665,1	112,2
<i>Середній рівень урожайності, ц/га</i>						
Україна	20,7	27,0	25,6	20,2	24,6	118,8

нього середовища, тобто погодою й кліматом, так і застосуванням адаптованих високопродуктивних сортів і гібридів насіння.

Основні площі під соєю сконцентровано в зоні Лісостепу України, а їх динаміка є негативною в усіх зонах. Так, за період 2017—2021 рр. в Степу площа під соєю скоротилася з 323,8 тис. до 174,5 тис. га, або на 46,2%, при цьому валовий збір зменшився на 8% — з 540,9 тис. до 497,3 тис. т. У зоні Лісостепу скорочення площ становило 37,5% — з 1212,2 тис. у 2017 р. до 757,3 тис. га у 2021 р., а валового збору — відповідно, з 2012 тис. до 1925,8 тис. т. У Поліссі площа сої за п'ять років зменшилася на 14,8% — з 458,1 тис. до 390,3 тис. га, але при цьому валовий збір зріс на 35% — з 791,5 тис. до 1068,6 тис. т. Зростання валового збору сої у Поліссі забезпечено сприятливими умовами вирощування цієї культури. При цьому зафіксовано підвищення середньої урожайності з 20 до 26,4 ц/га (табл. 3).

Таблиця 3. Динаміка посівів і виробництва сої у розрізі природно-кліматичних зон України у 2017—2021 рр.

Зони	2017	2018	2019	2020	2021	Зміни, %
<i>Валовий збір, тис. т</i>						
Степ	540,9	597,1	471,2	360,5	497,3	91,9
Лісостеп	2012,0	2543,6	2154,6	1452,9	1925,8	95,7
Полісся	791,5	1118,5	897,3	984,4	1068,6	135,0
Україна	3344,4	4259,2	3523,1	2797,8	3491,7	104,4
<i>Площа, тис. га</i>						
Степ	323,8	247,2	185,5	179,1	174,5	53,9
Лісостеп	1212,2	968,8	943,3	770,6	757,3	62,5
Полісся	458,1	400,6	375,7	414,6	390,3	85,2
Україна	1994,1	1616,6	1504,5	1364,3	1322,1	66,3
<i>Середній рівень урожайності, ц/га</i>						
Україна	19,8	23,3	22,9	20,5	26,4	133,3

Таблиця 4. Динаміка посівів і виробництва ріпака в розрізі природно-кліматичних зон України у 2017—2021 рр.

Зони	2017	2018	2019	2020	2021	Зміни, %
<i>Валовий збір, тис. т</i>						
Степ	788,0	984,0	1440,0	1166,9	1157,6	146,9
Лісостеп	822,3	1084,0	1096,3	741,1	1064,2	129,4
Полісся	602,7	705,0	731,2	649,2	708,3	117,5
Україна	2213,0	2773,0	3267,5	2557,2	2930,1	132,4
<i>Площа, тис. га</i>						
Степ	326,5	433,0	647,2	594,2	461,5	141,3
Лісостеп	273,0	355,0	359,0	255,4	300,7	110,1
Полісся	190,0	243,0	258,1	249,0	225,3	118,6
Україна	789,5	1031,0	1264,3	1098,6	987,5	125,0
<i>Середній рівень урожайності, ц/га</i>						
Україна	28,5	25,7	25,6	23,0	29,3	102,8

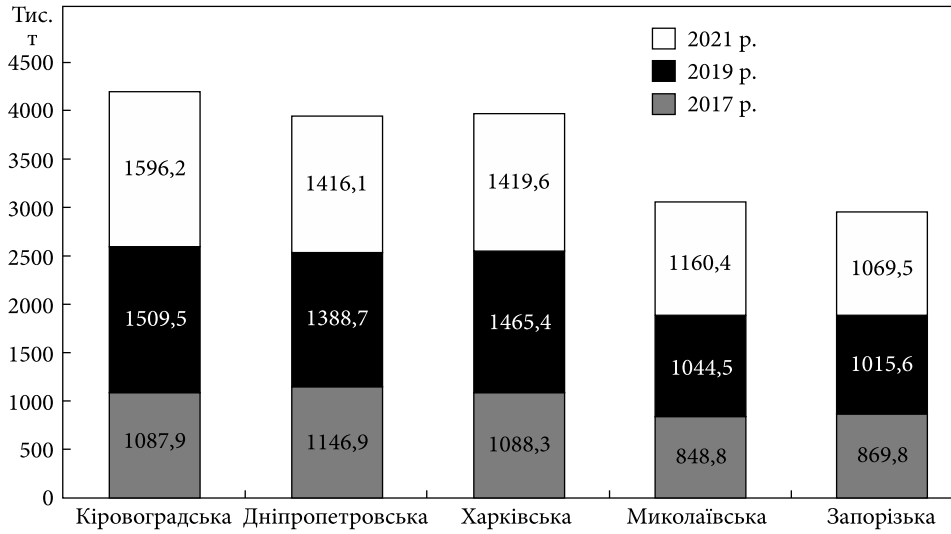

Рис. 4. Зміни обсягів виробництва соняшнику в областях-лідерах у 2017, 2019, 2021 рр., тис. т

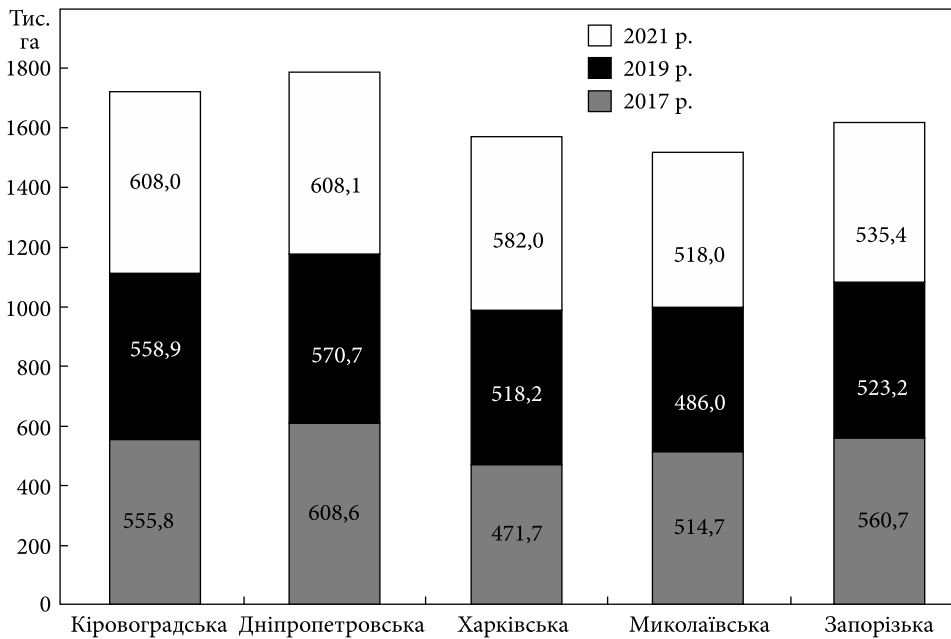

Рис. 5. Зміни площ посівів соняшнику в областях-лідерах у 2017, 2019, 2021 рр., тис. га

Основні площі під ріпаком зосереджено в зоні Степу, причому позитивну динаміку зафіксовано в усіх зонах. Так, за період 2017—2021 рр. у зоні Степу площа під ріпаком зросла з 326,5 тис. до 461,5 тис. га, або на 41,3%, при цьому валовий збір збільшився на 47% — із 788 тис. до 1157,6 тис. т. У зоні Лісостепу площі ріпака розширилися з 273 тис. до 300,7 тис. га, або на 10,1%, валовий збір зріс на 29,4% — з 822,3 тис. до 1064,2 тис. т. У Поліссі площа ріпака збільшилася на 18,6% — зі 190 тис. до 225,3 тис. га, при цьому валовий збір зріс на 17,5% — з 602,7 тис. до 708,3 тис. т. Середній рівень урожайності ріпака найвищий серед олійних культур і досяг рівня 29,3 ц/га (табл. 4).

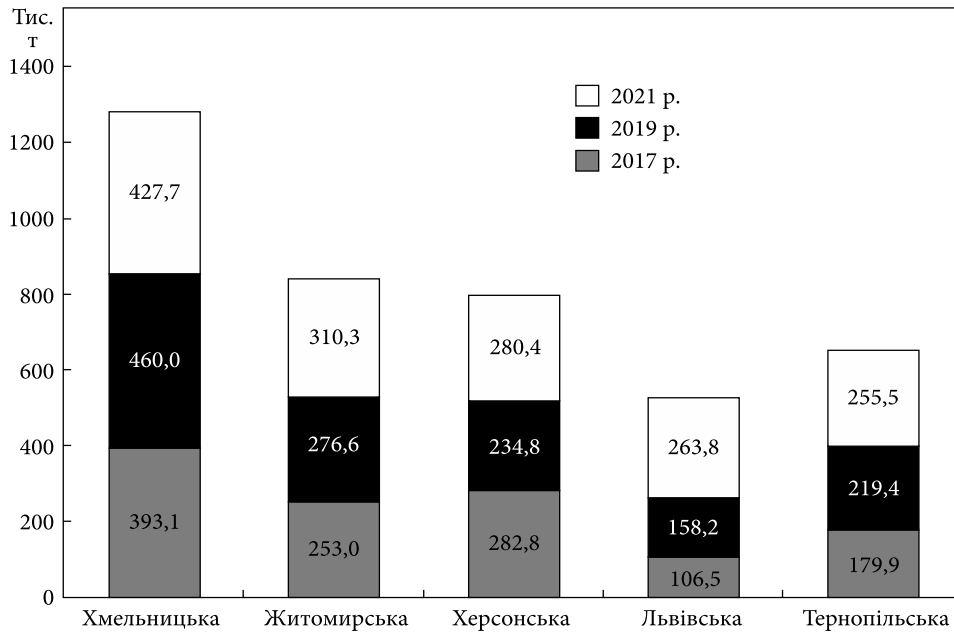

Рис. 6. Зміни обсягів виробництва сої у областях-лідерах у 2017, 2019, 2021 рр., тис. т

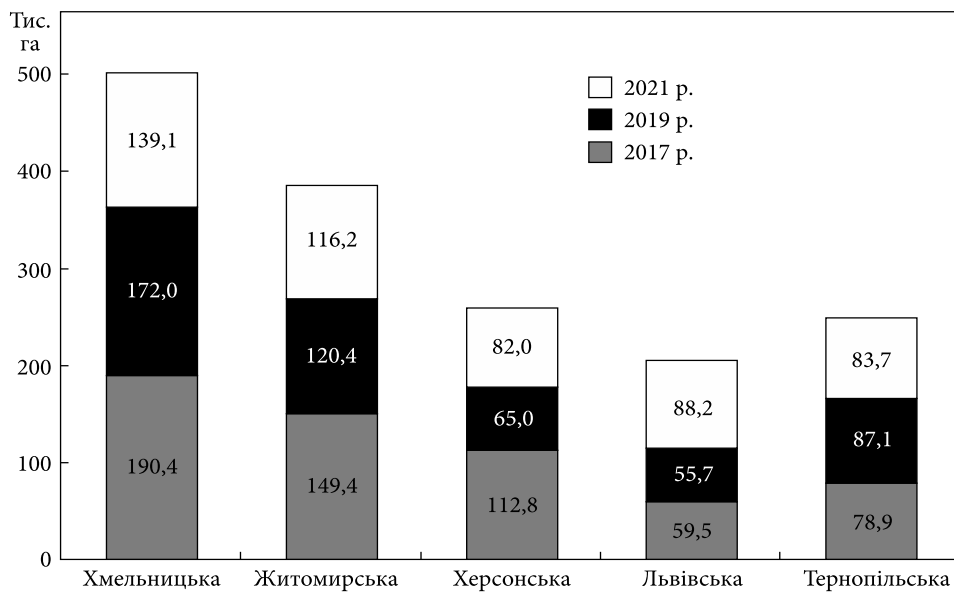

Рис. 7. Зміни площ посівів сої у областях-лідерах у 2017, 2019, 2021 рр., тис. га

Отже, структура посівів олійних культур в Україні демонструє чітку тенденцію до розширення вирощування ріпака за рахунок скорочення посівів сої. Соняшник і ріпак переважають у зоні Степу, соя — Лісостепу.

Аналіз виробництва соняшнику в Україні показав, що у 2021 р. першість посіли такі області: Кіровоградська (1,596 млн т на площі 608 тис. га при врожайності 26,7 ц/га), Дніпропетровська (1,4 млн т на площі 608,1 тис. га при врожайності 23,4 ц/га), Харківська (1,416 млн т на площі 582 тис. га при вро-

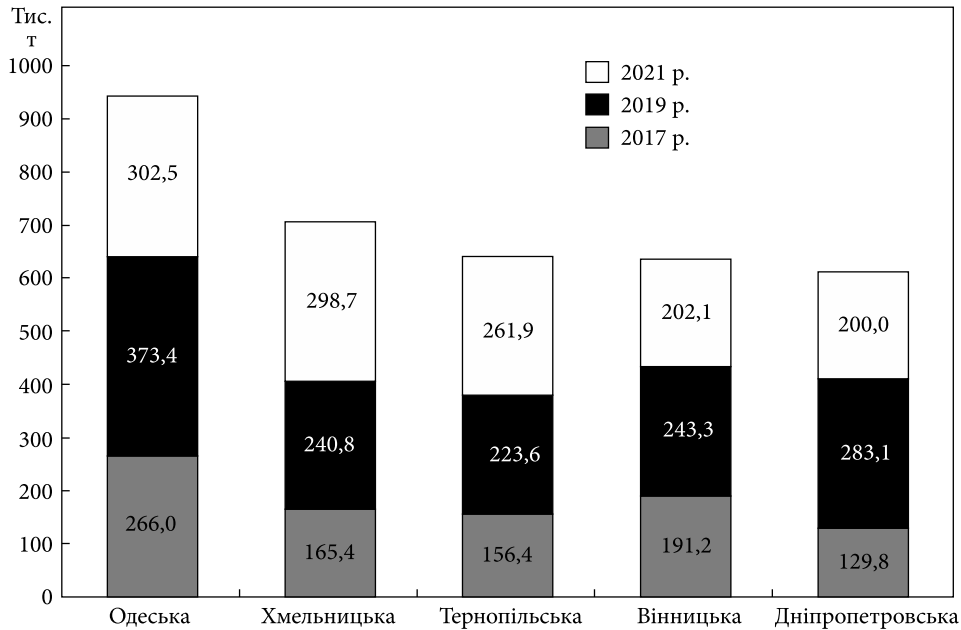

Рис. 8. Зміни обсягів виробництва ріпака в областях-лідерах у 2017, 2019, 2021 рр., тис. т

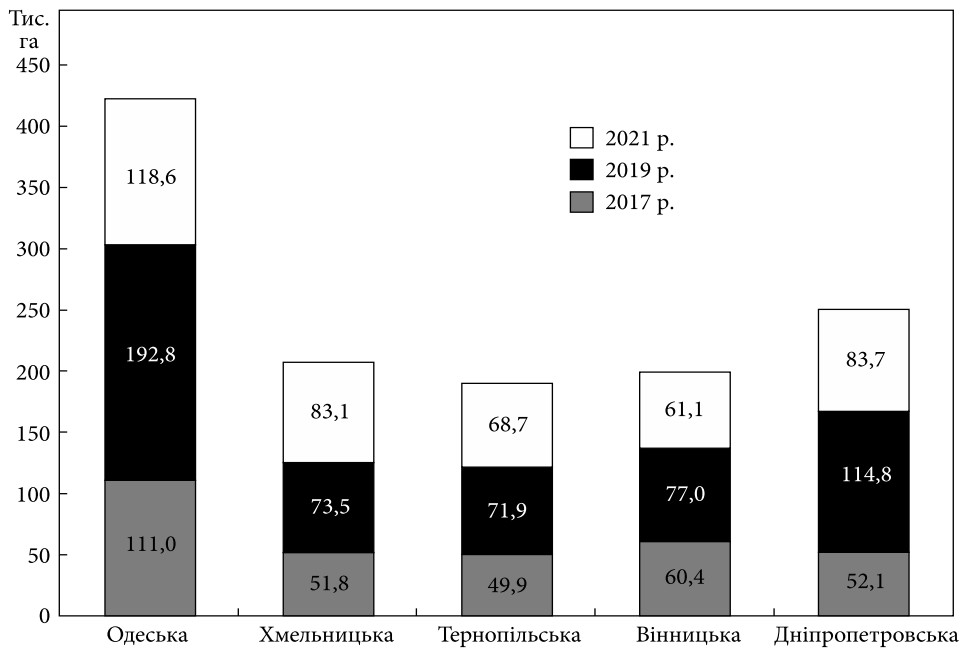

Рис. 9. Зміни площ посівів ріпака в областях-лідерах у 2017, 2019, 2021 рр., тис. га

жайності 24,9 ц/га), Миколаївська (1,16 млн т на площі 518 тис. га при врожайності 22,7 ц/га) і Запорізька (1,07 млн т на площі 535,4 тис. га при врожайності 19,9 ц/га) (рис. 4 і 5). Суттєвого нарощування площ посівів соняшнику не відбувається, а збільшення врожаїв забезпечено підвищенням рівня врожайності.

За валовими зборами сої лідирують такі області: Хмельницька (427,7 тис. т на площі 139,1 тис. га при врожайності 30,8 ц/га), Житомирська (310,3 тис. т на

площі 116,2 тис. га при врожайності 27,5 ц/га), Херсонська (280,4 тис. т на площі 82 тис. га при врожайності 35,3 ц/га), Львівська (263,8 тис. т на площі 88,2 тис. га при врожайності 29,9 ц/га), Тернопільська (255,5 тис. т на площі 83,7 тис. га при врожайності 32,5 ц/га). Найвищі темпи зростання виробництва сої досягаються у Львівській і Тернопільській областях за рахунок розширення посівів, а Хмельницька і Житомирська області збільшують урожаї, навпаки, на тлі скорочення площ за рахунок вищої урожайності культури (рис. 6 і 7).

Основна частина валових зборів ріпака і відповідних посівних площ забезпечується аграрними підприємствами в таких областях: Одеській (302,5 тис. т на площі 118,6 тис. га при врожайності 25,3 ц/га), Хмельницькій (298,7 тис. т на площі 83,1 тис. га при врожайності 36,3 ц/га), Тернопільській (261,9 тис. т на площі 68,7 тис. га при врожайності 38,3 ц/га), Вінницькій (202,1 тис. т на площі 61,1 тис. га при врожайності 33,5 ц/га), Дніпропетровській (200 тис. т на площі 83,7 тис. га при врожайності 23,6 ц/га). Лідерство в ріпаківництві зазначених областей зумовлено розширенням посівів і високим рівнем урожайності (рис. 8 і 9).

Як показав аналіз і дослідження вітчизняних учених, рівень використання біологічного потенціалу соняшнику не досягає і 50%. За сучасних умов розвитку науки і техніки можливість отримання більш високих урожаїв є цілком реалістичною. Потенційна врожайність його найкращих гібридів, вирощених з дотриманням усіх технологічних умов, становить 40—50 ц/га [3]. Те саме стосується сортів і гібридів ріпака та сої — біологічний потенціал рослин не використано на 30—40%. У цьому аспекті важливо зазначити, що в степовій зоні стримувальним фактором реалізації потенційних можливостей сучасних високопродуктивних сортів і гібридів сої і ріпака є недостатня вологозабезпеченість. Але впровадження комплексу заходів із застосування вологозахисних способів основного обробітку ґрунту й сівби в технологіях вирощування олійних культур, висівання сучасних високопродуктивних гібридів і засобів захисту рослин спроможне підвищити ефективність виробництва олійних культур у найближчій перспективі.

Адаптація галузі до зміни клімату потребує врахування однієї з основних вимог раціонального ведення сільського господарства — збереження і відновлення родючості ґрунту, що досягається завдяки внесенню органічних добрив. За підрахунками фахівців, для досягнення достатнього балансу гумусу в ґрунтах Полісся органіки необхідно вносити не менш як 18—20 т/га, Лісостепу — 13—15 і Степу — 10—12 т/га [3].

Отже, при виробництві олійних культур нові техніко-технологічні рішення пов'язані з селекційними досягненнями, органічним землеробством, зрошенням тощо. Для підвищення продуктивності продукції олійних культур найпоширенішим є впровадження досягнень селекції та генної інженерії.

ВИСНОВКИ

В Україні олійні культури займають значне (на рівні понад 30%) місце в загальній структурі посівів сільськогосподарських культур у всіх природно-кліматичних зонах. У масштабних обсягах здійснюється виробництво соняшнику, сої та ріпака. За період 2017—2021 рр. збільшення обсягів олійних культур становило 30,4%, посівних площ — 2,8%, середньої урожайності — 16,4%. Акцент на їх ви-

робництві дозволяє аграріям, використовуючи географічне положення і наявні технічні ресурси, отримувати максимальний прибуток з одиниці площі.

Основні площі під соняшником зосереджено в степовій частині України, але темпи розширення є найвищими в Поліссі. Основні площі під соєю сконцентровано в зоні Лісостепу України, але їх динаміка є негативною в усіх зонах. Більшість посівів ріпака зосереджено в зоні Степу України, і їх позитивна динаміка зафіксована в усіх зонах.

Аналіз показав, що соняшник — основна олійна культура в Україні, яку вирощують на площі 6,7 млн га з виходом продукції понад 16 млн т. За період 2017—2021 рр. виробництво соняшнику зросло на 37,3% при розширенні площ на 12,2%. Другу позицію за обсягами виробництва займає соя з показниками, відповідно, 3,5 млн т на площі 1,3 млн га. За досліджуваний період її виробництво збільшилося на 4,4% при скороченні площ під нею на 33,7%. Ріпак займає третє місце з виходом продукції 2,9 млн т на площі 0,9 млн га, зростання показників становило, відповідно, 32 і 25%.

Областями — лідерами з виробництва соняшнику, в яких сумарно зібрано 5,6 млн т продукції, є Кіровоградська, Дніпропетровська, Харківська, Миколаївська, Запорізька. Лідерами з вирощування сої з валовим збором 1,5 млн т є Хмельницька, Житомирська, Херсонська, Львівська, Тернопільська області. П'ятірку лідерів у галузі ріпаківництва з обсягом 1,3 млн т складають Одеська, Хмельницька, Тернопільська, Вінницька і Дніпропетровська області.

Перспективним напрямом розвитку виробництва олійних культур на сучасному етапі є збільшення їх валового збору за рахунок підвищення врожайності, застосування енерго- і ґрунтозберігаючих технологій, упровадження сучасних сортів і гібридів рослин без розширення посівних площ, що наразі спостерігається в зонах Степу і Лісостепу.

Сукупність окреслених тенденцій і змін у виробництві олійних культур у розрізі природно-кліматичних зон і областей — лідерів з їх виробництва свідчить про інтенсивний шлях їх виробництва в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чехова І.В. Рентабельність олійних культур у 2021 році. *Пропозиція*. 2021. 06 жов. URL: <https://propozitsiya.com/ua/rentabelnist-oliynyh-kultur-u-2021-roci> (дата звернення: 16.04.2022).
2. Кернасюк Ю. Науково-методичні рекомендації щодо оцінки параметрів фактичних й очікуваних змін клімату та їх наслідків у Кіровоградській області. Інститут сільськогосподарства Степу НААНУ. Кропивницький, 2022. 18 с.
3. Шубравська О.В. Сценарні оцінки розвитку сільськогосподарського виробництва України в умовах кліматичних змін та екологічних обмежень. *Економіка України*. 2017. № 2. С. 49—60. URL: http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=244

Надійшла 06.05.2022

Прорецензована 25.05.2022

Доопрацьована 15.06.2022

Підписана до друку 24.06.2022

REFERENCES

1. Chekhova I.V. Profitability of oilseed crops in 2021. *Offer*, 2021, 6 Oct., available at: <https://propozitsiya.com/ua/rentabelnist-oliynyh-kultur-u-2021-roci> (accessed on: 16.04.2022) [in Ukrainian].
2. Kernasyuk Yu. Scientific and methodological recommendations on the assessment of parameters of actual and expected climate changes and their consequences in the Kirovohrad Region. *Kropyvnytskyi*, 2022 [in Ukrainian].
3. Shubravska O., Prokopenko K. Scenario assessments of the development of agricultural production in Ukraine under conditions of climate change and environmental constraints. *Economy of Ukraine*, 2017, No. 2, pp. 49-60, available at: http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=244 [in Ukrainian].

Received on May 6, 2022

Reviewed on May 25, 2022

Revised on June 15, 2022

Signed for printing on June 24, 2022

Iryna Chekhova, PhD (Econ.), Leading Research Fellow of the Laboratory for Innovation Transfer and Intellectual Property
Institute of Oilseed Crops of the NAAS of Ukraine
1, Instytutska St., Sonyachne Village, Zaporizkyi District,
Zaporizka Oblast, 70417, Ukraine

REGIONAL ASPECT OF OILSEED CROPS PRODUCTION IN UKRAINE

It was established that in Ukraine oilseed crops occupy a significant (more than 30%) place in the general structure of agricultural crops in all natural and climatic zones. The change in the structure of sown areas under oilseed crops and the dynamics of their production depending on the natural and climatic zones of Ukraine in 2017—2021 was considered. The tendency to expand rapeseed crops by 25% at the expense of reducing soybean crops by 33% was recorded. Zonal specialization in the oilseed crops cultivation in Ukraine has been revealed. Sunflower and rapeseed are located in the steppe zone, soybeans are located in the forest-steppe zone. The dynamics of sown areas and gross yields of rapeseed, sunflower, and soybeans were analyzed. It was established that the main areas under sunflower in Ukraine are concentrated in the steppe (3.8 million hectares), the forest steppe (2.2 million hectares), Polissia (554 thousand hectares), so the dynamics is positive. The main areas under soybeans (757 thousand hectares) are concentrated in the forest-steppe, in the steppe — 174 thousand hectares, in Polissia — 390.3 thousand hectares, the dynamics is negative. The main areas under rapeseed in Ukraine (461.5 thousand hectares) are located in the steppe zone, in the forest steppe — 300.7 thousand hectares, in Polissia — 225.3 thousand hectares, the dynamics is positive. The leaders in the volume of oilseed crops production among the regions of Ukraine were identified, where the outputs are ensured by the high crop yield. It was concluded that the oilseed crops production in Ukraine is carried out intensively. The prospects for the further development of oilseeds crops production are related to the increase in their gross yield due to the crop yield improvement based on the introduction of modern plant varieties and hybrids.

Keywords: *oilseed crops; agricultural production; natural and climatic zones; sown area; gross yield.*